

MA-2520/2007
Egyházi Szolgálat

MÚLTIDÉZŐ

Dűlőneveink nyomában 14.: Bornyé, Heki

A káraiak és a miklósiak egyaránt jól ismerik ezeket a határ-
rúkbakban levő idegen hangzású erdőneveket, de valószínű,
hogy eredetüket csak kevesen tudják.

A *Bornyé* már sokszoros névváltoztatáson is átment, ékes
példáját adva, hogy időről időre a térképészek elírásaiból
mennyire elferdülhetnek az eredeti helynevek. Az 1779-es
Zichy birtoktérképen még *Bornyai-sűrűnek* jelzik ezt a kiter-
jedt erdőrészt Kárától ÉNy-ra. Az 1812-es miklósi határjárás-
ban *Bornyai sűrűnek* említik, az 1821-es felmérés térképén
Győri József főmérnök tán nem tudta mire vélni az idegen
hangzású helynevet, s egészen a temető déli oldaláig húzóódó er-
dőt *Baranyai sűrűként* tüntette fel. A fölötté levő kiterjedt fát-
lan részt pedig *Baranyai mezzőnek*. (Ez utóbbi szántóföldet ma
Széles-mező néven ismerik a helyiek.)

A *Baranyai* név elírás jelleget mi sem mutatja jobban, mint-
hogy több térképen ez a név nem fordul elő. Viszont 1860-ban
újabb „térképészeti magyarosítás” történt. Ezen a hitelesített áb-
rázóláson már *Borjú sűrű* az említett erdő rész neve. A térképész
talán elgondolkodhatott, hogy Baranya mégsem lehet Somogy-
ban. Mindenesetre a *Borjú sűrű* sem bizonyult túlságosan talá-
lónak, már csak azért sem, mert időközben a temetőtől délre le-
vő erdőrészt kiirtották, helyén szőlőket mértek ki, a mai Heki-
szőlőket. Ennek ellenére néhány idősebb ember tudja még Mik-
lósiiban, hogy hol volt a *Borjú sűrű*.

Szerencsére azonban minden térképészeti próbálkozásnál
erősebbnek bizonyult az apáról fiúra szálló eredeti névhangyo-
mány, így, ha területileg összeszűkülve is, de fennmaradt a *Bor-
nyé* név. Mi lehetett valójában ennek a névnek az eredete?

Bár többszöri határjárásunk során se sikerült még kétséget ki-
záróan a középkori településhelyet megtalálnunk, mégis az a
legvalószínűbb, hogy egy Árpád-kori kis falunak nevét őrizte
meg eltorzult alakban ez a helynév.

A Győr nembeli Pot és Csépán alapította lébényi bencés mo-
nastor Somogyban is rendelkezett földbirtokkal. (Pl. Andocson
is volt birtokrészük.) Az 1208-ban kiadott birtokösszeírás sze-
rint az alapítók *Burnel* faluban 12 szőlőművest adományoztak

az apátságnak azzal a feltétellel, hogy évente mindegyikük 9
nagy köből bort adjon, és azt szállítsa saját költségén a monos-
torhoz. (Burgenlandi Okmánytár I. 1955, 54–55. l. – *Dr. Soly-
mosi László szíves közlése*) A nagy földrajzi távolságtól nem
kell idegenkedni, hiszen pl. a Dunakanyarban levő Dömösi pré-
postságnak is kiterjedt birtokai voltak a környékünkön.

Eddigi ismereteink szerint még két, egymással összefüggés-
ben levő régi irat közli az ősi falu nevét. 1393. június 7-én Vi-
segrádon keltezték azt az oklevelet, amelyben Zsigmond király
utasítja a somogyi konventet, hogy küldje ki tanúbizonyságát a
királyi emberek egyike mellé, hogy Karai János fiát, Leustákot,
a jogilag őt illető birtokrészbe bevezessék, úgymint a *Somogy
megyei Miklosy és Bornel birtokokon levő birtokrészbe, vala-
mint olyan földdarabba, mint Lucatelke, Varyas és Tolyo*. A
másik oklevél a szemle megtörténtét rögzíti. [Borsa I. (2000): A
Somogyi konvent oklevelei az Országos Levéltárban. Smm.
Levéltári évkönyv, 31/2000, 26–28. old.]

Mind a *Kara-i* személynév, mint a Miklósi helynév alapján
feltételezhetjük, hogy Bornelt a közelben kell keresnünk. Csü-
pán néhány házból álló kis falucska lehetett. Temploma sem
volt, hiszen a pápai tizedjegyzék nem említi a 14. század elején.
Valószínűleg a török kor előtt már lakatlanná vált, mert a tele-
pülést egyetlen török forrásban sem írták össze. Mivel a jelen-
leg szántott területen eddig nem akadunk nyomára, valószínű-
nek tűnik, hogy a *Bornyé erdő* rejti valahol, minden bizonnyal
az ott folyó kis patak közelében.

A *Heki* helynév újabb keletű, egyértelműen Miklósi német
telepesei nevezhették el így az egykori *Bornyai sűrű* ÉK-i felét.
Ma már egészen külön álló erdő rész. Eredete a német *heckig*
szóra vezethető vissza, ami magyarul bozotos, bokros területet
jelent. Talán a *Borjú sűrű* fáinak kitermelése után, a szőlőkön
kívüli terület sarjhajtságait, bozotosait látva adhatták ezt a sváb
nevet, amely idővel kicsit „magyarosodott”, de a felnövő erdőn
rajta maradt.

Dr. Sipos Imre

A Magvetés 2003/4. számá-
ban Törökkoppány karác-
sonyi népszokásáról olvashat-
tunk. 33 éven át tanítottam a tö-
rökkoppányi iskolában, ahol
honismereti szakkört is vezet-
tem. A gyerekekkel közösen
gyűjtött jegyzeteimből nyújtok
át most néhányat, a környék
húsvéti népszokásairól.

A farsangi időszak húshagyó
keddel fejeződik be, ami a kü-
lönféle mókák és a fánk sütés
ideje volt. Másnap, *hamvazó-
szertán* már szigorú böjtöt tar-
tottak. Elkezdődött a nagyböjt,
amelynek 6. vasárnapja *virág-
vasárnap*, Jézus jeruzsálemi be-
vonulásának emlékezte. *Nagy-
pénteken* jellemző étel volt Tö-
rökkoppányban a böjtös papri-
kás pogácsa. A *nagyhét* legfont-
osabb eseménye a szombat esti
feltámadási körmenet.

Húsvéti népszokások a Koppány-völgyében

A húsvéti készülődéshez
hozzátartozott a sonkafőzés,
hús-, kalács- és perecsütés. Eze-
ket a templomba vitték, ahol
húsvétvasárnap reggel meg-
szentelték. A megtartott hosszú
böjt után először szentelt ételt
ettek, hogy a tiszta, egészséges
ételtől erősek, egészségesek le-
gyenek egész éven át, s a mun-
kájukat kísérje Isten áldása.

A megszentelt étellel futni
kellett hazáig, mert a néphit
szerint, aki elébb hazaér, az
végzi el először az aratást. Fő-
leg legények, lányok, gyerekek
futottak. Persze ezt csak érde-
kesnek tartották, igaznak nem.
Hiszen akármilyen jó futó csak

később ért haza, ha a faluvégen
lakott, mint a templom szom-
szédságában lakó, esetleg bice-
gő, öreg néni.

Otthon ünnepélyesen, közö-
sen ették meg a szentelt ételt
reggelire. Reggeli után a ke-
resztgyerekeknek kisebb aján-
dékokat és piros tojást vittek.

Húsvéthétfőn volt a locsolás,
ami országszerte szokás napja-
inkban is. A fiúk, legények ré-
gen is használtak kölnivizet, de
gyakran kútvízzel is leöntötték
a lányokat. A locsolók kalácsot,
kuglófot, piros tojást és bort
kaptak. Mostanában a piros to-
jások mellé leginkább pénzt ad-
nak.

Régen a locsolók a kuglófot
és a bort a helyszínen elfo-
gyasztották, az összegyűjtött pi-
ros tojásokkal pedig kimentek a
szabadba és *tojásdobást* végez-
tek. A földre helyezett tojásra
egy bizonyos távolságból fém-
pénzt dobtak. Úgy kellett
ügyeskedni, hogy a pénzérme
élével beleálljon a tojásba. Ha
ez sikerült, az eltalált tojás a
pénzt dobó legényé lett, meg-
ehette. Ha nem, a célt tévesztett
pénzt a tojástulajdonos tette el.

A piros tojást gyakran ott-
hon, közösen ették meg. Úgy
gondolták, ha valaki eltéved,
csak arra kell majd gondolnia,
akivel együtt ette a tojást, és
máris hazatalál.

Bősze Gábor
nyugdíjas tanár, Szorosad